

DEN ekonomiska SIDAN

Av Åke Orimark

Nationalbudgeten som bastard

Många löntagare har säkert motsett årets avtalsförhandlingar i en stämning av allmän förtjusning. 1954 har varit ett näranog lysande år, det vet man, kanske värt en hedersplats i vår ekonomiska historia. Produktion, produktivitet, sysselsättning, utrikeshandel — allt man överhuvud taget brukar nämna i såna här sammanhang har expanderat, medan priserna hållit sej lugna. Och större risk för en internationell inflation finns knappast. Det blir tydligen saftiga löneökningar i folkhemmet. Ett intensivt hurra förefaller vara på sin plats.

Sen anländer mitt i all härligheten årets nationalbudget — den publikation där bl. a. de ekonomiska utsikterna för 1955 behandlas — och krossar de vackra drömmarna om snabbt stigande levnadsstandard, präglad som den är av dysterhet och varningsrop. Och i samband med den och statsverkspropositionen uppträder herr Sköld i radio och predikar återhållsamhet. Tyngre än kanske någonsin förr, ja så häftigt att han avslutningsvis t.o.m. ansåg sej tvungen att lugna folket: »Jag har inte antytt att vi skulle behöva så n k a vår nuvarande standard». I all sin enkelhet är yttrandet typiskt för den atmosfär som diskussionen till stor del haft: tongångarna i vad man själv skulle vilja kalla en sakligt balanserad framställning blir så melankoliska att åhöraren närmast förleds tro att standardsänkning hotar.

Farligt att gissa

Varför kan inte större löneökningar tolereras i ett läge som kan tyckas så gynnsamt? Det är fullständigt tillåtet att känna sej lite förvirrad i denna situation. Löntagarna kan trösta sej med att de som i detta åtminstone skenbart motsägelsefulla läge tvingats knäpa ihop en nationalbudget säkert svettats minst lika ordentligt över det intrikata löneproblemet. Man ser för en samling allvarliga, lätt nervösa herrar samlade runt ett bord där en stol reserverats för inflationsspöket. Det är inte svårt att hugga till — genom omröstning eller hur man nu bär sej åt — med en siffra för t. ex. exportutvecklingen under 1955. Såna siffror glöms snart, i varje fall handlar inte stora folkgrupper om dem. Men säger man något om lönera under pågående avtalsförhandlingar, då är man på farlig mark som snabbt kan förvandlas till hal is. Säger man att den genomsnittliga lönenivån förmodligen kommer att stiga med fem procent — en realistisk gissning? — då har man gett löntagarna ett finger; kanske griper de hela handen och innan man hunnit säga amen har avtalslönera genomsnittligt höjts med åtta procent.

Författarna till nationalbudgeten har löst problemet — eller lämnat det olöst — genom att anta att löneläget under 1955 blir oförändrat jämfört med 1954 års utgång. Något annat har man helt enkelt inte vågat säga. Helst hade författarna naturligtvis velat slippa problemet, men, som de påpekar, ett antagande om löneutvecklingen »erfordras». Annars blir det ingen nationalbudget. Författarna karakteriserar själva sina resonemang i sammanhanget som godtyckliga och resultatet blir en »hypotetisk försörjningsbalans», dvs. en balans som är ännu mer »hypotetisk» än vanligt.

Det är inte alls någon kritik av nationalbudgeten eller dess författare om man säger att situationen är en aning säregen åtminstone för en publikation av det här slaget. Vuxna, välutbildade karlar tvingas — såna som omständigheterna nu är — skriva saker som de själva inte gärna kan tro på, tvingas ställa upp antaganden som strider t.ex. mot riksräkenskapsverkets (där man antagit en lönehöjning på minst 5 à 6 procent). Idealet vore naturligtvis att göra en nationalbudget när avtalsförhandlingarna är klara; det tråkiga är bara att en av nationalbudgetens viktigaste uppgifter just är att klarlägga utrymmet för lönehöjningar. Slutsatsen blir, lite tillspetsat, att när nationalbudgeten behövs kan den inte göras och när den kan göras behövs den inte.

Vad är egentligen nationalbudgeten för något? Vad tjänar den till? Det är klart att den är ett utmärkt pedagogiskt instrument, en samling lättfattliga termer, varmed komplicerade ekonomiska sammanhang kan göras begripliga även för riksdagens bredare lager; det räcker ett gott stycke som motivering för beräkningarnas existens. Nationalbudgetens författare är tydligen själva närmast böjda att betrakta sin skapelse först och främst som ett värdefullt tankeschema, ett diskussionsunderlag. I valet av utgångspunkter för kalkylerna ligger inte »något som helst bedömande att detta skulle vara den mest sannolika utvecklingen», sägs det. Man har för kalkylens skull gjort vissa antaganden, nödvändiga för att en kalkyl överhuvud skulle kunna fabriceras. Tyngdpunkten ligger inte i kalkylen i och för sej, utan i de resonemang som kan utvecklas med kalkylen som utgångspunkt.

Politiskt instrument

Men vad är nationalbudgeten förutom ett användbart tankeschema? Åtminstone vad löneproblemet beträffar har den tydligen haft en tendens att bli ett medvetet utnyttjat politiskt instrument, använt inte för att förutsäga utan för att försöka styra utvecklingen. Men vad är den i övrigt och som helhet? Program eller prognos? En odefinierbar bastard mellan båda? Tja, prognoser vägar man inte göra, fasta program inte heller. Man hostar, bestämt och skräckinjagande, men man klarar aldrig strupen för att avge öppna deklARATIONER.

Den odefinierbara bastarden, för vi måste nog kalla nationalbudgeten så, blev i år säkert varmt mottagen bland arbetsgivarna. Nästa år kanske den blir mest älskad på något annat håll.

De avtalsförhandlingar som slutförts när detta skrivs visar mycket riktigt att Sköld — bl. a. tack vare de två senaste investeringspropositionerna — och arbetsgivarna har en ganska stark ställning. Löneförbättringarna har blivit tämligen blygsamma. Löntagarna kan naturligtvis f. ö. hoppas på den nästan utlovade skattesänkningen någon gång i framtiden. Men hur går det med den? Försvaret ska väl förstärkas nästa år och den senaste statsbudgeten var också i övrigt »sparsam». Så försiktig, bl. a. vad beträffar de sociala utgifterna, kanske man inte kan vara flera år i rad. Därtill kommer att ett eventuellt inflationstryck kan förhindra skattesänkningar.